

I. N. 3.

DISSE<sup>R</sup>TATI<sup>O</sup> HISTORICO-  
THEOLOGICA

D E

S V E O - G O T H I S

*Qui vixerunt seculo Christi tertio: probans in eis tunc  
fuisse Deo aliquam ecclesiam, ostendensq; non paucos  
modos quibus illa ecclesia tunc plantari pro-  
pagariq; potuit, &c.*

In Regia Academia Aboënsi cum  
consensu Rever. Facultatis  
Theol. publice proposita

P R Ä S I D E

P E T R O BÄNG, Doct. & Prof.

R E S P O N D E N T E

M A T T H I A J O H. Kroef Nyando.

In Aud. supremo die 14. Nov. Anno 1674.

A B O Æ,

---

Excusa à PETRO HANSONIO, Acad Typogr.

*Reverendissimo DOMINO,  
D<sup>N</sup>. JOHANNI GEZELIO,  
S.S. Theologiæ Doctori Celeberrimo, Dicecesios A-  
böensis Ephoro longè dignissimo, Academiæ ejus-  
dem Procancellario laudatissimo & Confistorij Eccle-  
siastici Præfidi Gravissimo, Domino & Patrono  
meo summo, quovis obsequij zelo æ-  
ternum devenerando,*

*NEC NON*

*Reverenda Humanitate & Doctrina Conspicuū,  
Spectatissimis Prudentissimisq; VIRIS,*

*Dn. ZACHARIAE STACHÆQ; Pastor &  
Præposito in Perno meritissimo, debito honore  
& amore amplectendo.*

*Dn. MATTHIAE MELANDRO, Pastor in  
Phäma fidelissimo, Patris instar filiali obsequio  
proseguendo.*

*Dn. GABRIELI HAGERO, Pastor in Ingø  
Vigilantissimo, benefactori & Evergetæ pro-  
pensissimo omni observantia colendo.*

*Dn. CAR OLO Billsteen / officinarum ferraria-  
rum in Fagerwyl & Billnäs / Directori maximè  
industrio, Promotori meo multis nominibus honorando.*

*Dn. OLAO SVENONI Swahn / Telonario  
in Varösund perassiduo, Fautori itidem colendo.*

*Isti ut Patrono Musarum maximo, His ut Mecenatis,  
Promotoribus & Fautoribus, Exercitium  
hoc Academicum humilima mentis devotione  
& officiose inscribere ausus sum.*

*RESPONDENS.*

depositum, sicuti eorum mōres describit Plin. jun. libr. 10. epist. ad Trajan. 97. Sic autem vivendo, haud mirum si alios ad sui consortium sollicitarint: imo, sufflante aura benignitatis divinæ in verbo, factum est, ut illis sese plures associarent, conversiq; omnis ætatis, omnis ordinis ac utriusq; sexus varij. Sicut igitur Plinius sub imperio Romano dicit *non civitates tantum, sed vicos etiam atq; agros hujus superstitionis contagionem esse* pervagatam: Sic sperare possumus nos ejusdem (religionis) professores in nostris non minori numero auctos, & hic conversos omnis ætatis ac ordinis viros fœminasq; urbicos magno numero dedisse Christo sua nomina, ac pariter conversos milites multos, sicut quoq; Trajanus non domi tantum invenit magnam Christianorum copiam, sed & in suis castris, una lustratione Christianorum undecim millia numeravit, vide Baron. ad ann. Chr. 108.

V. *Pugnavit etiam Deus hoc seculo prodigijs pro suis sanctis.* Et totum quidem imperij Romani orbem Deus diversis tunc cladibus adflicavit, ut manifestis signis atq; prodigijs declararet, ob persecutionem sanctorum, esse se gentilibus infensum. Recenset ista prodigia Capitolinus in Antonino: Nec mihi dubium quin similiter Deus aliquo malo concussit nostros, qui novis suis Christianis extreme adversabantur. Facile ergo potuerunt nostri videre hanc religionē alijs præstare, cum hæc sola, & non alia, vindice uteretur Deo summo.

VI. *Nonnunquam quoq; h. seculo coëgit Deus gentiles ad Christianos configere.* Fuisse penes gentiles ac Romæ præsertim, eorum multitudinem, qui à spiritu arriperentur, testatur Tertull. in Apol. qui plane porro significat gentiles magnopere opus habuisse Christianorum ministerio ad pravos spiritus depulsandos, ac è corporibus suis expellendos, confer apud Capitolinum historiam Lucillæ, quæ sponsa arripiebatur à pravo

pravo spiritu, nec teste dæmone ipso, ab nullo alio medico aut aruspice potuit curari, quam ab Episcopo Hierapolitano, quem ille habuit iſeſiſſimum. Sicut jam Romæ ac in Alia Deus mirabili dispositione coēgit gentiles ad Christianos pergere, eorumq; preces ac facta ſuſpicere: ſic mini- me dubitandum, quin etiam heic ejus bonitas per talia ardua media, quosdam Christo negociaretur: ubiq; enim ter- rarum Dei permissione quovis tempore aliqui obſeffi; & no- ſtris tunc temporis non minor grātia data, quam Italis aut Asiaticis, Tit: 2: u. conf. luc. 13: 5.

## C A P. VIII.

*Liberat precedens caput ( de ecclesiæ insigni incre-  
mento ) à suis quibusdam objectionibus.*

Adversus Christianorum hoc ſeculo ſecundo ſœcundam multiplicationem in cunctis provincijs, excipi poſſunt varia, potiſſimum vero urgeri potest

I. *Diaboli furor adversus hoc ſtudium divinum, in augenda ſuas ecclesia terrarum ubiq;. Sed ut diabolus reluctantō, profecit ni- hil circa evangelij curſum, P. 147: 15. ſic Deolaus, nec felicior fuit is circa Evangelij fructū: Vana ſine virib, fuit tunc ejus ira, quia potenter Deus verbū ſuū emiſit & pariter vana nunc eadē quia potentēr adverſus ejus farorē Deus idem ſervavit. Furor et ergo ille tunc quantum poſſet; viſ cœlestis tamen fuit ſuperior, nec ei in prædam dati alij, quam qui eandem cœleſtem gra- tiā contumacius rejeciſſent. Imo, non tantum Deus ipſe ſua potentia ausus diaboli refrenavit, ſed & à corporaliter obſeffis ejus expellendi donū ſuis cultoribus varijs impertivit, uti modo dictum ex Tertulliano. Inſt. Non defuerunt imposto- res & circulatores, qui inſtar medicorum in curandis corporibus, urbes circumuenio, quaſtus cauſa proſitebantur artem pellendorum*

*dame-*

demonum, vide Ulpian. lib. i. ff de ver. & extraord. cogn. Sed virtus Christi semper eorum arte potentior visa: & perhanc cōplures sanati, quos illi curare nequiverunt, sicut hoc ipsū gentilibus exprobat justinus Martyr in Orat. sua ad gentiles.

II. Urgeri hic possunt hæreses tunc excitata varia, qua videntur tot facile homines sua labe devorasse, quot alioquin vis evangeli convertit. Dolemus autem nos ex animo hæreses complices tunc fuisse enatas: at gaudemus non minus dum unicuique hæresiarchæ videmus a Deo oppositos doctores plures. Quia vero prolixum foret hæresiarcharum ac piorum doctorum numerum hic inire, prolixiusque; adhuc singulorum intersese oppositorum studia explicare, hinc brevitati studentes postquam lectorem benevolum remisimus ad historicos Ecclesiasticos qui hoc argumentū juste tractarunt, ad propria objectionē respondemus verbis Baronii, quæ habentur annual. tom. 2. ad annum Christi 172. Vides ex his ait, et plaus ne intueris divinam erga ecclesiam, providentiam, qua perditissimis hisce temporibus, quibus dicta hæreses invalescerant, que ex diversis scholis Philosophorum prodierant, eruditissimos omnique disciplinarum genere excultissimos viros dederit, qui non modo eorum procaciam infringerent, petulantiam reprimerent, omnesque conatus frustrarentur; sed et eruditissimis commentarijs gentilium etiam in Christianos ut impios oblatrantium, impetum retunderent atque audaciam coercerent, confer eundem Baron. ad annum Christi 175, omnibusque expensis probe, dic: manus Domini fecit haec omnia et est mirabile in oculis nostris, Psalm. 117:

III. Objici hic potest, cædes ac tormenta tot Christianos delevisse, quot possent unquam adiici: et sic exiguum semper eorum numerum in provincijs relictum. Fatemur vero ultro (i) variis calumnijs infamatam fuisse religionem Christi terrarum ubique; et nihilominus stetit illa, imo crevit, tam apud barbaros, quam

gracos, tum propter gravitatem & modestiam, tum propter divinæ sapientia præcepta institutaq; ut scribit Euseb. hist. lib. 4: c. 7. (2) Fatemur ingentem Christianorum vim cœdibus ac tormentis esse consumptam; sed illis malis non est eorum numerus imminutus, quia Christiani tantum abest ut consumantur cruciatibus, ut contra ijsdem multiplicentur. Non esse qui exterreat & in servitutem redigat nos, qui Iesu nomina per fidem dedimus (per terram omnem) manifestum est, quod namq; dum gladio percutimur, & in crux agimur & bestijs obijcimur, & vinculis & igne & tormentis alijs omnibus plectimur & excruciamur, à professione nostra non discedamus, satis constat. Et quanto magis ejusmodi tormento quadam in nos expediuntur, tanto alijs plures fideles & vera religionis per nomen Iesu, sunt cultores. quemadmodum vitis etc, ita nos etc. plantata namq; est à Deo & Salvatore vitis & vinea, populus ejus, & nos dum cœdimur latamur, persuasum habentes quod excitatus nos sit Deus per suum Christum, scribit Justin. in Apolog. conf. Euseb. lib. 4. c. 12.

## CAP. IX.

*Probat novis testimonijs seculo Christi tertio  
fuisse pro SveoGothiam, aliquam Dei veri ecclesiam*

Non hic repetimus argumenta ad seculum Christi primū alterumq; producta, ostendentia ubiq; locorum, atq; sic per SveoGothiam nostram, fuisse tum Christo suam ecclesiam: benignum lectorem rogamus eadem recolere, ac postea expendere, an sub tanta gratia missum prædicatumq; Evangelium Christi sic mox exolevit, ut sub sequens hoc seculū tertium nulla hic esset ejus memoria, nullus item fructus relictus: nos meliora speramus de majoribus nostris, gratiamq; divinam deprædicamus non minus in evangelio potenter servando, quam in eodem clementer serendo: præsuppo sitis igitur

igitur argumentis ante allatis, nunc tantum producimus ea quæ bujus sunt temporis, & thesin dilucide hoc modo probamus.

I. Constat quod hoc seculo tertio sacra biblia sint in varias lingvas translatæ ac lexitata locorū ubiq(1) Habuerunt hujus seculi homines non modo 70, interpretum versionem, factam 280 annis ante natum Christum, prout contra variorum calculos, ex olympiadibus videntur sibi quidam recentiores exacte numerare: sed & habuerunt ijdem sacrorum bibliorū versiones alias & lingvis pluribus diversas, nam postquam Hecatæus Abderita recensione laudum gentis judaicæ, inflammavit omnium extenorū animos ad res judaicas penitus perdiscendas, non modo mox nomine Ptolomæi, Demetrius illorum libros per 70 illos viros curavit verti, sed & in idem studium iovigilarunt postea plures alij, ac præser-tim quos donis ad id instructos concitavit aliquis propagandæ ecclesiæ zelus: Aquilam Ponticum intelligo, Symmachū, Theodosionem, Origenem, Lucianum Martyrem, Hesychiū, Hieronymum, Ulphilam Gothum & plures alios, per quos omnes Evangelium Christi est in multas provincias exteris feliciter perlatum: & longius latiusq; in orbe propagata jam religio Christiana, quam ut Romani imperij limitibus finiretur, uti recte scribit Baron. ad annum Christi 231. Et sic fuit illa longe lateq; propagata, non tantum prædicotorum viva voce, sed & per horum talium utiles versiones. (2) Quod autem sic varijs lingvis vera religio expresa, per totum terrarum orbem cœpit sonare clarus, id docet non uno in loco S. Hieronymus. Præfatione in 4 Evangel. scribens ad Damasum: novum inquit, opus facere me cogis ex veteri, ut post exemplaria scripturarum toto orbe dispersa quasi quidam arbiter sedeam, & quia inter se variant, que sint illa que cum græca consentiant veritate, decernam. Pius labor, sed periculosa presum-

ptio, judicare de ceteris ipsum ab omnibus judicandum, sensis mutatis relinguam, canescensem jam mundum ad initia parvolorum retrahere, etc. Fuerunt igitur iam tum Hieronymi ætate versiones bibliorum factorum toto orbe, ac per consequens in arctoo, dispersæ. Imo, ut Augustinus Epist. 10 ad Hieron. testatur ejus versionem quam citissime per totum orbem occidentalem fuisse vulgaritatem; sic ipse Hieron. in Esa. lib. 16 præfat. docet 70 interpretum versionem toto orbe lectam, quamvis triplici editione diversam: ait multos legere eam, que ab Origene fuit correcta, alios à Luciano emaculatam, & ceteros eam, que Hesychij diligentia pristine integritati fuit restituta: conf. Eundem in præf. libr. Paral. Epist. 107. ubi ait: *Alexandria & Egyptus in 70 suis Hesychium laudant auctorem. Constantinopolis usq; Antiochiam luciani Martyris exemplaria probat; media inter has provincia palestinorum codices legunt, quos ab Origine elaboratos, Eusebius & Pamphilus vulgaverunt.* (NB) totusq; orbis hac inter se trifaria varietate compugnat &c Quæ si vera sunt de duabus versionibus latina Hieronymi, & græca 70 Interpretum, nimirum replevisse illas sui lectione totum terrarum orbem, uti scribunt ijdem viri gravissimi, jam miraberis profecto minus, per illas ac pariter coeteras alias, sed cumprimis per versionem Ulphila Gothicā, cū totū orbē, tū præcipue nostrū arctoū, luce Evangelij illustratum, quod nunc nos intendimus probare.

II. Testatur Chrysostomus homil. 26 in 2. ad Corinth. universum orbem hac seculo clamare Christum vivere. Ad irridendam Romanorum apotheosis circa quosdam suos imperatores, incipit aliquot domesticis recensitis, conferre Alexandrum Macedonem cum Christo; ait: *qui fieri potest ut Alexander Deus sit?* annon mortuus est, & quidem misere. Obijcitis vero vos Christum æq; mortuum esse: sed sciatis inquit, orbem universum ut olim & nunc quoq; clamare Christum vivere, tunc videlicet per miraq;

miracula. nunc autem per eos, qui ad eum sese convertunt: & post pauca testatur idem Chrysost. orbem universum hoc seculo clamare non modo Christum vivere, sed & ejus Apostolos vivere & sanctos alios. quid Christū ait, commemororo, cum ipse discipulis quoq; suis, ut post mortem clari & celebres essent concesserit. Ubi nunc quoq; Alexандri tumulus est? fac mihi eum ostendas, deniq; diē quo vitam cum morte commutavit? at Christi servorum tam sp̄lēdida sepulchra sunt &c, & dies noti atq; perspecti, ut qui festi à toto orbe agitantur. at illius tumulum familiares quoq; ignorant: huius autem barbari quoq; ipsi exploratum habent. iterumq; post alia ex errore de invocatione sanctorum, ubi scripsisset purpuram gestantes ad sepulchra (apostolorum &c) se confere, ea exosculari, abjectoq; fastu supplices flante, & sanctos obsecrare, ut sibi apud Deum sint præsidio, &c: subdit: ergone dic quoq; horum dominum mortuum dicere audib;is, cuius servi etiam defuncti, eorum qui universo orbi imperant, patroni & defensores sunt, &c Si jam Chrysostomi sententia totus orbis hoc seculo credidit clamavitq; Christum & ejus sanctos vivere, sequitur profecto idem credidisse clamavisseq; nostros pri-  
ficos SveoGothos, quippe qui eodem illo orbe tunc comprehendebantur, ac in hoc loco jam nomine barbarorū nifallor, quibus tamen tumulus Christi fuit explorat⁹, à Chrysost. traducuntur, jam ut in orbe certi Domini dignè extolluntur.

III. Ad probandum veram religionem hoc seculo Christi tertio extitisse per totum terrarum orbem, ac consequenter per SveoGothos am nostram, producimus testimonium Gregorij Nysseni, qui in vita Gregorij Thaum. jam enim inquit, in omnem partem pervaserat divina predication, & omnes tam in civitate (intelligit Alexandriam) quam in ea, qua circumcirca sita est, regione, ad piam rectamq; dogmatu fidem erant traducti. Altariaq; & templo & que in eis fuerant simulacra, erant eversa &c omnes autem in omni

omni loco in Christi nomine templa erigebant & oratoria, cum Romanorum qui tunc erat, imperatorem (Decium) subiit ira atq; invidia, propterea quod falsa quidem ejus patria neglectui esset supersticio. Augebatur autem mysterium Christianorum & per totum orbem terrae multiplicabatur ecclesia, per eos qui semper verbo adiiciebantur crescens in magnitudinem, &c., &c. Atq; sic ex Gregor. Nysseno tertium theses nostræ luculentum testimonium; manetq; ex his & prioribus coeteris planum, per SvenoGothiam nostram fuisse hoc seculo Christi tertio aliquam veri Dei ecclesiam, quod hoc capite fuit memorandū, & nos jam nunc clarorum virorum testimonijs dedimus sufficenter probatum.

## CAP. X.

*Inquirit in aliquot modos collecte aut aucte apud nostros ecclesie vere, hoc seculo Christi tertio.*

I. Ornavit Deus seculum tertium clarissimis verbi sui doctribus, quos non modo illustrissimis locis præfecit, sed & eo pietatis fervore accedit, ut remotissimorum populorum aliorum, tantum non æq; ac suorum, curam summam diligenter agerent. Ad Origenem Cesareae consveta discipline munera exequentem, non solum multi ab indigenis, sed ab exteris etiam regionibus pene infiniti discipuli, patria sua relictā, adventarunt &c scribit Euseb. lib. 6. c. 23. & postea factus Origines Episcopus Alexandriæ (quæ non sita est in orbis angulo, sed veluti in theatro, quorsum ex quatuor orbis partibus varijs de causis confluxere tunc varij) sic præsentium suorum egit curam, ut tam docendo, quam scribendo etiam exteros in sacrosanctis Dei eloquijs fideliter juvaret. Quod hoc tempore Alexandriæ præstítit Origenes, id alijs in locis per Græciā, Italiā, Gallias, Hispanias, Gothias & Britanniā adnitezantur

tur facere ecclesiarum præsules alij: facile ergo sperare possum, per horum plures, ac omnino postea per suū Ulphilam, nostros tunc temporis Sveo-Gothos hoc seculo tertio ut & quarto sequenti, domi fuisse literis nunciisq; sacris beatos.

II. Sunt Deo sui fines gravissimi, cur ecclesiam suam malis temporalibus vexat, & cur eam jam peste urit, jam persecutionibus jecat. Sunt ei ad hæc plures fines; at in eis nequaquam is postremus, ut hac ratione probati doctores, desperata causa suorum, divertant ad exteris, quod exemplis Cypriani ac Athanasii probare possumus, si quis hic probationem aliquā urgeat: persecutio namq; & mala alia ostendunt sacerdotem, uti Cyprianus scribit Epist. 58: Sicut ergo constat Deum tulisse hoc seculo tertio ecclesiam suam sæpius persecutionum procellis agitari, sub variis imperatoribus ethniciis, ac insuper (nè nunc alia tempora nominem) sub Gallo & Volusiano iο annorum peste sævientissima urit, testibus Eusebio in Chron. ac Eutropio: sic putandum per istam Dei dispositionem semper factam doctoribus ut hominibus alijs, copiam excorrendi ad alios: credendumq; eorum non paucos, ad nostros Sveo-Gothos configuisse, ac pro hospitalitate civili, eis spiritualem mercedem numerasse, Baron. ad ann. Chr. 256.

III. Superiori argumento ad fine est hoc tertium, quod petitur ex commixtionibus gentium, factis hoc seculo temporibus bellorum. Nihil attinet totum seculum percurrere; videamus saltem quid factum in Romano imperio, Valeriano capto. Soluntur repente undiq; permisso Dei ad hoc circumposita relictaq; gentes, laxatisq; habenis in omnes Romanos fines invehuntur: Germani Alpibus, Rhetia, totaq; Italia penetrata, Ravennam usq; perveniunt. Alemanni Gallias pervagantes, etiam in Italiam transeunt. Græcia, Macédonia, Pontus, Asia Gothorum inundatione deletur: nam Dacia

*trans Danubium in perpetuum auferuntur. Quadi & Sarmatae Pan-*  
*nonias depopulantur. Germani ulteriores abrasa potiuntur Hispania,*  
*Parthi Mesopotamiam auferunt, Syriam corradunt &c, scri-*  
*bit Oros. lib. 7. cap. 22. conf. Trebell. in Gallieno. Et sic pri-*  
*mum variorum populorum irruptiones in Rom. imp. Quomodo*  
*v. deinde hæc gentium in Romanum imperium irruptiones ac*  
*de populationes ad Christianæ fidei propagationem magnopere*  
*contulerunt, audi Sozomenum lib. 2. cap. 5. scriben-*  
*tem: Causa, cur omnes fere barbari Christianam religionem am-*  
*plexi cæperint, fuere bella variis temporibus, utpote regnante Gallie-*  
*no, & imperatoribus à quibus ei successum est, à Romanis & exteris*  
*hominibus administrata. nam cum infinita fere & promiscua mul-*  
*titudo gentium ex Thracia in Asiam trajectisset, easq[ue] incursionibus*  
*factis occupasset, alij barbari in alijs locis Romanis sibi finitimi idem*  
*præstitterent: multi sacerdotes Christi pariter captivi à barbaris ab-*  
*ducebatur. Qui quidē cum homines in illis locis morbi afflictatos fana-*  
*rent & demonibus occupatos solo nomine Christi filij Dei invocato, li-*  
*berarent &c, barbari eos cum vita, tum factorum mirabilium causa*  
*magnopere admirari &c. ac in Deo colendo &c, imitari &c. conf.*  
*Niceph. lib. 8. cap. 33. Sperare igitur possumus per nostros*  
*externos Gothos tunc aliquos sacerdotes nostris in patriam*  
*missos, aut in illorum castris militantes nostros domesticos, res*  
*etis informatos in Europa, aut in Asia ubi sub Gregorio Thau-*  
*maturgo in Ponto aliquamdiu vixerunt, domum revertisse.*

IV. Sed vide quomodo Deus nostros remotosq[ue] à Syria populos alijs, tunc feliciter verbi sui praconio benignus juvit. Non tan-tum ante dedit Deus illis Apostolos ac mox viros Apostolicos; sed porro hisce annis fere ubiq[ue]; illis surrogavit doctores plures, qui quovis fato dispersi viva voce singuli verbum Dei prædicabant: ut tamen iidem rectius commissa te-merent, ecce nova Dei benignitas affulxit, dum ad informa-

tionem sui, auxiliumq; memoriae inveniunt singuli sacrum codicem suis linguis loquentem, &c. Quæ cuncta cum obtigissent iisdem illis nostris, uti antea & nunc pulchre probavimus: cogitare igitur nequaquam convenit, illos nostros singulos in tenebris sedisse, quia potius firma fide credere aliquam apud se hoc tempore illos aluisse ecclesiā, uti capite superiori id ipsum ex clarissimis auctoribus audivimus narrari.

## C A P. XI.

*Adjicit nonnulla in confirmationem eorum, que modo sunt dicta de dispersione Ecclesie Dei,  
facta hoc seculo tertio.*

I. *Sicut Dagon Philistaorum Deus corruit inglorius arca Dei ad propinquante, 1. Reg. 5: sic hoc seculo ad illustrationem regalis sacerdotii Christi gentilitia superstitionis multis in locis non modo cessit, sed & variis suis ornamentiis est deflorata.* Alexander imperator ægre tulit aurum & argentum conferri templis: ipse igitur ne guttulam quidem aut bracteolam auri posuit, scribit Lamprid. in ejus vita: At vero illius successor Maximinus non modo ut Alexander, non obtulit, sed & quicquid auri aut argenti in templis fuit sedulus abstulit: *Templorum omnis sum donaria, statuæq; Deorum, heroumq; honores, tum quicquid publici operis & civilis ornamenti, aut materia deniq; fuit nummis idoneæ conficiendis, omnia pariter ignibus conflabantur,* scribit Herodian, lib. 7. Scilicet sic voluit consilium divinum, ut illucescente gloria Christi, vilesceret fucus Sathanæ: *sicut quoq; ad preces Susannæ circa annum Christi 295, jovis statua scribitur in Martyrol. Romano in terram prostrata.*

II. *Mulctavit Deus quandoq; insigniter eos hoc seculo tertio, qui ecclesiam ejus vexabant ac cruciabant, tam demones ipsos, quam quosdam principes ac populos.* De hominib; rem certa faciunt sequentia

tia exempla: Flautianus Christianorum hostis infensissimus non modo ipse anno Christi 206 est occisus, & in viam publicam projectus; sed & liberi ejus mox in exilium missi, immo, ejus nomen abolidum & abrasum, ubicundq; scriptum reperiretur in tabulis lapideis aut aliis, teste Tertull. ad Scap. cap. 4. Severus imperator quæsitus ad necem à filio, obiit anno Christi 212. magis mœrore animi, quam morbo corporis, Herod. lib. 3. Cives Romani inclamare soliti: *Christianos ad leonem*, sævitia Caracalli per immisos milites, vindice Deo trucidati sunt magna strage anno Christi 214. Præterea Christianum sanguinem in persecutione sub Severe immaniter fusum, nesciens ultus est Antoninus imperator apud Alexandrinos, dum anno Christi 217. dato signo ut milites hospites suos occiderent, Alexandriæ magnam cœdem fecit, Spart. in Carac. Quin & post iidem Alexandrini Christianorum sævissi mi hostes (*quorum non sufficit iræ, occidisse aliquem, sed pectora, brachia, vultum crediderint genus esse cibi &c uti Canit juvenalis*) verso in suamet viscera furore, magna laniena se invicem consumperunt anno Christi 252. Gallienus prodigo percellebatur ad reddendam ecclesiæ pacem. Aurelianus imperator subscripturus persecutioni, instinctu aliorum jam jam ciendæ in Christianos, per divinam ultiōnem repressus est anno Christi 273, brachiorum commissuris enervatis, Euseb. hist. libr. 7. cap. 24. Et quis potest omnes mulctatos recensere? Recte sane Tertull. ad Scapulam, cap. 3. Doleamus inquit, necesse est, quod nulla civitas impune latura sit sanguinis nostri effusionem, &c. Hilarianus præses obiit misere, Vigilius Saturninus qui primus hic gladium in nos egit, lumina amisit &c. Claudius Herminianus solus in prætorio suo vastatus peste, cum vivus vermbus ebullisset: nemo sciat, ajebat, ne spe gaudent Christiani. Cacilius Capella in exi-

zu Byzantino exclamavit: gaudete Christiani, &c. omnes recte  
 confitentes, aliorumq; judiciis expendere relinquentes, sic  
 se vapulasse per vindictam divinam, quod Dei servos ve-  
 xassent. (2) Similiter quod Deus hoc seculo notabiliter  
 mulctavit dæmones suis poenis, docent ex multis hæcce ex-  
 pla: Gregorius Magnus in nomine Christi dæmones sæpi-  
 us ejecit, & templum quoq; eis clausit, vide hist. apud Ba-  
 ron. ad annum Christi 253. Cyprianus exorcismis illos iti-  
 dem sæpius pulsavit, unde ad Demetrianum præsidem: pu-  
 deat te ait, eos colere quos ipse defendis. pudeat tutelam de iù sperare  
 quos tu ipse tueris; ô si audire eos velles, & videre, qn. à nobis ad  
 jurantur & torquentur spiritualibus flagris, & verborum tormentis de  
 obfessis corporibus ejiciuntur, qn. ejulantib; & gementes voce huma-  
 na, & potestate divina flagella & verbera sentientes, venturum ju-  
 dicium confitentur, &c. Et prædicatus Christus ubiq; loco-  
 rum quos Deos gentilium non antiquavit ac annihilavit? Ex quo ait Porphyrius, Jesus coli cæptus est, nullus sane mortali-  
 um publicam Deorum utilitatem persensit; manifeste docens  
 Christum suo adventu Deos gentilium potestate cassos red-  
 didisse, & illorum coetum non secus ac nocturnam catervā  
 sole exorient, in tenebras ire compulsum, ut dœcit Theo-  
 doretus. Quæ quidem ad primos Christi annos possunt redu-  
 ci, sed nec à sequentibus hisce excludi; nam videtur divi-  
 na providentia ordinasse, ut cum celebriora orbis oracula  
 statim divina virtute obmutescerent, aliqua tamen ejus per-  
 missu, alicubi locorum adhuc extarent darentq; responsa:  
 nec ita ab ullam aliam causam, nisi ut ex horum silentio  
 postea Christi virtute iisdem imperato, quis vocalia ista fa-  
 mosissima idola tacere fecisset, recentiori experimento in-  
 notesceret, & Christi adversus dæmones vis & potentia no-  
 vis exemplis gentilibus cunctis palam fieret, producereturq;

quasi sæpius dæmon in campum certaturus, ut de hoste de-  
victo & prostrato Christus sæpius triumpharet ac gentilitatem  
simil sub suo vexillo, sæpius duceret captivam.

III. *Duxit Deus hoc seculo tertio religionem suam in urbe ac castra.* Anno Christi 220 statuit Heliogabalus Christianam devotionem Romam transferre, scribit Lampridius: At postea idem suis temporibus præstiterunt, Hadrianus, Alexander, duo Philippi, Zenobia orientis regina, ac Tryphonia Decii conjunx, qui omnes tanta felicitate Deo promovente, hanc rem procurarunt, ut recte senatum, forum ac palatium Christianis fuisse repletum, inde scriberet Tertull, in *Apolog. cap. 37.* ubi idem quoq; ille affirmat de Exercitibus Romanis, nimirum *resertos* & illos fuisse militibus Christianis. Ac cum primis ex Christianis militibus constitisse putant eruditi non tantum legionem fulminatricem, quæ sub hujus seculi initium militavit sub Severo, sed & de veris omnino Christianis fuisse illos milites, quos sub hujus seculi finem furor Diocletiani vel trucidavit in campus Coloniensibus, vel ad thermas Romæ fodiendas, æterno ergastulo adjudicavit, vide Baron. ad annum Christi 297. seqq.

IV. *Dedit Deus hoc tempore ecclesia sua patronos reges ac reginas;* imo, excitavit quoq; eos, qui veterem variorum Deorum religionem vanitatis damnarent. Heliogabalus imperator renunciatus ut primum Romam venit, promovendi Elagabali, sui Dei, tanto studio fuit inflammatus, ut vellet omnes alios Deos cassare, omniumq; hominum religiones vel penitus antiquare, vel certe in hujus novi sui Dei rationem transmutare, conf. Lamprid. Patroni ecclesiarum recitati sunt paulo ante, h. e. articulo tertio, ac de singulis consule Tu Baroniū, de Hadriano & Alexandro ad annum Christi 224, de Philippis ad annum Christi 253, de Decii conjugē Tryphonia

nia, ad annum Christi 269. de Zenobia ad annum Chr. 271. &c. Quæ vero contra hæc de patronis ecclesiæ, an ulli hoc seculo extiterint? opponi possunt ac solent ex historia Constantini Magni, qui primus Christianus imperator vulgo salutatur, ea diluentur infra ad historiam seculi quarti, & cap. 16.

V. Notari hic meretur, quomodo Deus hoc seculo tertio egypti ac tribus prioribus, fortius ex suo beneplacito egit, in hominibus vocandis ac convertendis: Convertit namque hoc seculo tertio varios gentiles & Philosophos, multos item trucos imperatores, milites ac tortores, singulos cum maxime furerent contra ejus ecclesiam, sicut id ipsum notum est ex historia Ecclesiastica: haud igitur metuendum quin gratia Dei suriperentur, quos capiendos minor prostituit malitia obex.

Quæ singula cum recte perpenduntur, per pensaque ducuntur ad modos capite superiori in nostris indigitatos, facile persuadent vera esse, quæ ex clarissimis auctoribus scripsimus supra de ecclesiæ Dei amplitudine, apud nostros antiquos Sveo Gothos hoc seculo Christi tertio.

## C A P. XII.

*Probat seculo Christi quo heic locorum fuisse Dei ecclesiastam.*

Ante saepius dictum est ecclesiam Dei ubique gentium longe lateque feliciter fuisse propagatam: Videndum nunc autem sint auctores, qui doceant eam hoc seculo Christi quarto itidem longe lateque fuisse diffusam ac propagatam. Arnobius alloquens gentiles, qui dicebant postquam in mundo gens Christiana esse coepit, terrarum orbem periisse, multiformibusque malis affectum genus humanum, scribit libr. 1. sub finem; *vel hæc*  
*faltem*

saltē argenteo credendi faciant vobis fidem; quod jam per omnes terras in tam brevi tempore & parvo immensi hujus nominis sacramenta diffusa sunt: quod nulla jam natio est tam barbari moris & mansuetudinem nesciens, que non ejus amore versa mollivere asperitatem suam &c. Chrysost. de Sanctis juvent. & Maximo depictis artibus juliani, ait: angebatur quotidie scintilla hac, ferebaturq; in sublime, & omnem undiq; orbem invadebat &c. August. contra Parmenianum l. i. c. i. probat ecclesiam catholicam toto orbe diffusam existere, ac mox cum laudasset Ticonium Donatistam, qui adversus Parmenianum suū Episcopum ausus fuit idem afferere, subjicit: Ticonius omnium sanctorum paginarū vocibus circumfusus evigilavit & vidi ecclesiam Dei toto orbe diffusam, sicut de illa ante per corda & ora sanctorum prævisum ac prædictum est, &c. conf. Basil. Epist. 48: Orosius libr. 7. cap. 33. respondens gentilibus exprobrantibus Christianis clades ipsis illatas à barbaris, scribit de hoc arguimento in hunc modum: sed quid hoc ad consolationem proficit paganorum, qui palam pervident & in his quoq; persecutorem ecclesiarum (imperat: Valentem) fuisse punitur; Unus Deus unam fidem tradidit, unam ecclesiam toto orbe diffundit: hanc aspicit, hanc diligit, hanc defendit &c. Imperator Theodosius contra Arrian, Eucherio & Syagrio Coss. scribit: ac si quid eretio factiosae tentaverit, ab ipsis etiam urbium māribus exterminato furore propelli jubemus, ut cunctis orthodoxis episcopis, qui Nicenam fidem tenuerint, catholica ecclesia toto orbe reddantur &c. Hieronymus præfat. in lib. 3. Comment. ad Galat. adversus Cellum, Porphyriū & julianū, objicientes nullos nunc esse doctores &c, loquitur hoc modo: quotusquisq; nunc Aristotelem legit? Quanti Platonis vel libros novere vel nomen? vix in angulis otiosis senes eos recolunt. Rusticanos vero & piscautores nostros totus orbis iocuitur, universus mundus sonat, &c. Ambros. in prologo lib. 1. de S.

Sancto

## COROLLARIA.

- I. *Justificamur fide in Christum per gratiam Dei,*  
*Rom. 3. seq. Gal. 3. Eph. 2.*
- II. *Christus est Mediator noster secundum utramq; na-*  
*turam, 1. Tim. 2.*
- III. *Et iam si non sciamus quinam Apostoli aut viri A-*  
*póstolici prædicarint Evangelium Christi hic apud*  
*nos Fennos sub initium Novi Testamenti: fide ta-*  
*mén divina credimus hic Evangelium Christi tunc*  
*fuisse prædicatum, Rom. 10. Colos. 1.*
- IV. *Electio vera in Christo, propriè sic dicta, potest*  
*temporaliter deficere, sed non finaliter, Rom. 8.*  
*Eph. 1.*

---

*Ornatissimum Respondentem suum—*

**DN. M A T T H I A M Kroof/**  
hoc antiquo versiculo:

Semper Tibi pendeat Hamus  
Quo minime reris, gurgite piscis erit.

Salutat bac vice Præses  
P. Bång.

**E**xitare non parum mortales, ad consecandas virtutes  
aliorum hominum exempla novimus: nam ubi vitas resq;  
gestas virorum sive bene sive minus de republica meri-  
torum, cum judicio atq; accurriori mentis indagine pers-  
volvimus, quæ fugienda aut imitanda sunt haud difficulter  
per-

perspicimus. Que commemoratione antiquitatis, rerum  
veterum temporumq; locorum, hominum, omnium deniq;  
secretorum memoriam dilucidè nobis monstrat. Nobis  
leum igitur hanc materiam cum tibi defendendam eligis or-  
natissime KROKI, opera & pretium facturum te judico,  
dum eo ipso egregiam tuam indolem atq; ingenij fatum e-  
ruditorum auribus prodis. Hisce proinde optimis tuis co-  
natis Divinus favor ut adfui, Deum Ter.Opt.Max.Serià  
mente atq; animo devoto veneror. Vale.

Hæc festinantè, amico tamen Domino  
Respondenti reliquit

BENEDICTUS CLEANDER  
W-Gothus Alumn. Reg.

---

Ornatissime Dn. Respondens

M A T T H I A Krook/ Patriota & amice per dilectie:

Historiarum cognitionem, non modo non jucundam, ve-  
rum etiam maximè necessariam esse, cum omnibus cor-  
datis Reipub. Civibus, tum etiam futuro Theologo, omnib.  
in confessu est; ut sola experientia testis sufficiat. Optime  
proinde mihi videris consuluisse rebus tuis, quod in hoc stu-  
diorum genere, dissertationem sub Præside Plur: Reverendo,  
defendendam suscepseris. Amplam certe mereris laudem;  
maxime exinde, quod ea non neglexeris quorum ductu au-  
spicioq; melior evadere possis. Perge ergo in hoc stadio stu-  
dioq; Theol. pernicibus decurrere pedibus, lacertisq; decer-  
tare fortibus, & patris tui quondam desideratissimi haud de-  
gener filius evades, & votis cum primis viduæ matris cogna-  
torum, affinium, & amicorum abundè satisfaciens. Vale.

Hec occupatissimus L. M. reliquit.  
JACOBUS LANÆUS Espo-Nylandus.